

Irvin Lukežić:

FIJUMANSKE PRIČE

Izdavački centar Rijeka, Rijeka 1991.

Rijeka se dugi niz godina nije mogla pohvaliti autorima koji su gradu za svoja djela crpili u (nelobičnoj prošlosti ovoga grada. I onda u svega nekoliko godina nastaje prva knjiga o riječkoj prošlosti (nakon II. svjetskog rata) *Povijest Rijeke* (grupa autora), zatim *Kako čitati grad* Radmile Matejčić, grafička mapa *Fluminensia*, te nekoliko pretisaka relevantnih radova koji pridonose osvjetljavanju riječke povijesti... Grad traži svoj identitet.

Prije svih ovih radova nastala je, čekajući tri godine objavljivanje, esejističko-feljtonističko-beletristička knjiga ili bolje rečeno zbirka *Fijumanske priče* Irvina Lukežića. Metoda i pristup su zanimljivi i inspirativni. Prepliću se povijesne činjenice s osobnim viđenjem prošlosti i literarizacijom pojedinih tema. Crpeći gradu za *Fijumanske priče* iz novina, arhivske građe, literarnih predložaka, Irvin Lukežić daje svoje viđenje riječke povijesti 19. i početka 20. stoljeća. Galerija povijesnih ličnosti koja je u *Fijumanskim pričama* dovedena "na scenu" oživljena je osebnim autorovim viđenjem *fijumanstva* koje ne dobiva negativne konotacije, već biva shvaćeno i tumačeno u kontekstu vremena i povijesnih okolnosti koje su ga uvjetovale.

Lukežićevi Fijumani su protagonisti, aktivne ličnosti koje svjesno mijenjaju svoj grad, to su kozmopoliti bez premca u to doba na našim prostorima. "Fijuman je u prvom redu trgovac, poslovan čovjek, čisti homo oeconomicus. On je i Recan, Ungarez, Talijan, pa čak i Croato, Slaven. Ovo međutim nije bitno. Bitno je nešto drugo: gli affari, poslovi. Fijuman je čovjek koji svijet promatra iz perspektive praktične potrebe, ne rađa se u njega nikakva apstraktna potreba za odnarođivanjem, on se ne želi »talijanizirati« ni

»pomadariti«, njega u to odvlači isključivo njegov vlastiti egoizam. Taj settebandiere neprestano, možda i nesvjesno, mora upadati u aporijsku situaciju »ni vrit ni mimo«. Jedini njegov kompas u tom bordižanju jest vlastiti probitak. Fijuman nije i ne može biti samo »odnarođeni Hrvat« - kako se obično tumači(lo) - on je u isto vrijeme čovjek koji trijezno shvaća svijet oko sebe, dakle prilagađava se postojećem, dakle je oportunist." (str. 33)

Fijumanske priče nisu sentimentalna apoteoza gradu na Rječini i njegovim stanovnicima. Naporotiv, autor kritički pristupa ličnostima i događajima sastavljajući mozaik koji prikazuje Rijeku u svim kompleksnim kulturalnim prožiranjima, suživotima ljudi, jezika i kultura koji Rijeci daju prepoznatljiv i autohtoni ton. Od sredine 19. stoljeća grad je u neprestanom usponu - prakticističko-liberalni duh građanstva stvara poticajnu atmosferu i pruža slobodu i mogućnost razvoja raznih opcija. Lukežić upravo u ovim elementima riječke sredine, koji rezultiraju temeljnim načelom *javnosti privatnih ljudi*, nalazi pretpostavke za razvoj riječkog novinstva. Grad nije samo vodeća luka, važno trgovačko središte, već i značajno stjecište najrazličitijih informacija s razvijenom novinsko-publicističkom produkcijom. Tumačeći dolazak Frana Supila u Rijeku Lukežić konstatira "...Supilo se našao *in medias res* evropskih zbivanja onoga vremena, našao se na samom vrelu najnovijih informacija." (str. 85) Rijeka je i na Sušaku, jer ideje, trgovinu i informaciju Rječina ne može zaustaviti. "Simptomatično je za riječko izdavaštvo i to da ono ne poznaje nikakve međudržavne formalnosti na liniji Sušak - Rijeka i obrnuto, već naprotiv, s jedne i druge strane Rječine vlada stvarno duhovno jedinstvo (bar kad je informacija trebala ugledati svjetlost dana)..." (str. 81)

Supilo - novinar, publicist, političar - lik je kojeg autor preferira. Prateći Supila i njegov

"Novi list" Lukežić opisuju ovostoljetne prijelomne trenutke za Rijeku, komentirajući Supila Krležom, a Rijeku Krležinim *Zastavama* i njegovim pogledima na Fijumu.

Mnoštvo povijesnih ličnosti prošlo je Rijekom kao i *Fijumanskim pričama*. Ostao je Grad. Grad sa svojim talijanstvom, hrvatstvom, fijumanstvom, mađarstvom, a "stvari su, međutim, mnogo slojevitije: osnovno pitanje nije pitanje političko već pitanje o subjektivitetu riječkog *urbasa* kao povijesnog organizma, organizma koji tvore jezici i kulture u doticaju - politika je samo refleks unutrašnjih proturječja, odraz specifične duhovne konstelacije ovoga grada čije je glavno obilježje kulturna heterogenost." (str. 187)

Svako poglavlje Lukežićevih *Fijumanskih priča* može biti poticajnim za višeslojna istraživanja riječke povijesti, pa čak i zasebne knjige i nove riječke priče.

Ines Srdoč-Konestra

Milan Nosić

JOSIP ZAVRŠNIK

MH, Biblioteka filoloških radova 1, Rijeka 1991.

Hrvatskih je filologa uvijek (bilo) premalo da bi obavili najvažnije zadaće. I ne samo to. Pomanjkanje sustavnoga djelovanja donosi još jednu nesreću: kadšto se zaborave dostignuti rezultati i počinje se iznova. Tuđinska vlast i naša nemarnost uvjetovale su da je mnogo važnih djela ostalo u rukopisu pa nisu odigrala onu ulogu koju bi odigrala da su pravodobno objavljena. Sjetimo se samo Kašićeva prijevoda Biblije! Sve to čovjeku pada na pamet dok čita knjigu Milana Nosića, riječkog sveučilišnog nastavnika, o Josipu Završniku. Sigurno je nemali broj i upućenijih

ljudi ostao iznenađen Nosićevom tvrdnjom da je Završnik jedini istinski velikan iz 30-ih godina XIX. stoljeća, da se tek otkrićem njegova djela potvrđuje teza da svako razdoblje naše filologije ima svoga vrhovnika. A što prosječan hrvatski filolog zna o Završniku? Malo, ili ništa! Nosićeva nas knjiga upoznaje s Riječaninom, Slovincem podrijetlom, zagrebačkim studentom koji sudjeluje u poznatom spaljivanju mađarske zastave, filologom koga je vojna služba vodila po različitim, međusobno vrlo udaljenim mjestima europskoga kontinenta i koji je svoj život završio u selu Bassanello (kraj Padove) 1843. godine (u 74. godini života). Vojni sudac i konjički kapetan izvrsno je znao šest jezika (hrvatski, slovenski, latinski, grčki, talijanski i njemački) i vrlo solidno još 4-5 (francuski, češki, slovački, poljski i, možda, mađarski). Zna se za 3667 stranica njegovih tekstova! Knjige i rukopisi nalaze se danas u Rijeci, Zagrebu, Berlinu, Krakovu i još tko zna gdje! Riječ je ne samo o poliglota, nego i o eruditu iznimna obrazovanja te filologu koji zna sustavno razmišljati i nuditi prava rješenja. On je pravi Gajev preteča, a otkrio ga je suvremenim hrvatskim filozofima krakovski slavist Waclaw Twardzik 1985. godine. Pronašao je sedam Završnikovih rukopisa na hrvatskom jeziku koji se čuvaju u Jagiellonskoj biblioteci u Krakovu. Oni su od 1844. bili vlasništvo Pruske kraljevske knjižnice u Berlinu, poslije Njemačke državne knjižnice. Za Drugog svjetskog rata čuvali su se na raznim mjestima, najposlije u samostanu Grüssau (Krzeszow). Sovjetske su jedinice preuzele vlast u tom području pa su rukopisi završili u Krakovu. Sve što sam dosad napisao saznajemo iz Nosićeve knjige koja ima samo 55 stranica u koje ulaze i prilozi *Od iliričnoga pravopisanja, Pridgovorje* (uvodni dio rukopisa *Iskustvo uvvedenja u pravogovorenje, pravoštenje i pravopisanje*), *Pjesma na čestito-povratjenje slavnoga vojanstva ogulinske krajine iz vojničke i Relazione di morte*. Nosić ne voli opšir-